

Mária Dupkalová

Katedra pedagogiky FHPV
Prešovská univerzita v Prešove
E-mail: maria.dupkalova@unipo.sk

Učiteľská profesia z legislatívneho a spoločenského hľadiska / *Teaching Profession from Legislative and Social Perspective*

Abstract

The present contribution deals with the teaching profession in legislative and social perspective. There are presented the brief results of pedeutology research in the introduction section. Subsequently, attention is focused on the legislative aspects of the teaching profession and there is also the emphasis on the social aspect of the teaching profession in the end of the article.

Key words: teacher, teaching profession, education Act, prestige of teaching profession

UČITEĽ A JEHO PROFESIA

Jednou z profesií, ktoré majú v systéme profesií (povolání) osobitné miesto a poslanie je aj profesia učiteľa. Okrem iného to vyplýva aj z nárokov, ktoré sú kladené na výkon tejto profesie. Od učiteľa sa očakáva nielen to, že bude profesionálom vo svojom povolání, teda, že bude mať formálne kompetencie na výkon tohto povolania, ale – a to predovšetkým – že svoju profesiu bude vykonávať vskutku profesionálne¹. Podľa súčasných autorov je profesionalizácia učiteľstva možná len pri zachovaní istých znakov profesionality, ktoré môžu byť prezentované v troch dimenziách: personálna – osobnostná zrelosť, etická – mravnosť osobnosti, odborná – kvalifikovanosť (Kasáčová, 2004, 2003, a i.). Možno teda konštatovať, že s problematikou učiteľskej profesie súvisí mnoho otázok. Akou osobnosťou má byť učiteľ, ktorý sprevádza žiaka počas školskej dochádzky, a ktorý tak výrazne ovplyvňuje a formuje osobnosť dieťaťa? Aké aspekty učiteľskej profesie sú z hľadiska pregraduálnej prípravy najpodstatnejšie? Aký typ učiteľa je z hľadiska determinácie osobnosti žiaka najvhodnejší? A jestvuje vôbec ideálny typ učiteľa?

R. Dyrtrtová a M. Krhutová vo svojej publikácii *Učitel Příprava na profesi* prinášajú funkčne zaujímavú „ideu“, keď tvrdia, že: „chápanie učiteľa súčasnej doby vychá-

¹ V tejto súvislosti sa žiada upozorniť na potrebu precizovania obsahu pojmov profesia, profesionál, profesionalita, profesionálnosť a pod.

dza z teórie humanistickej filozofie, z jej homocentrickej a holistickej podstaty“ (Dytrtová, Krhutová, 2009, s. 16). V danej súvislosti môžeme konštatovať, že tak ako homocentrizmus je sústredený na človeka a považuje ho za stred, centrum všetkého, tak je potrebné chápať i učiteľa ako „stred“ a „centrum“ učiteľskej profesie, a že tak ako holistické učenie pokladá celok za niečo vyššie než je súhrn jeho častí, aj osobnosť učiteľa je potrebné poznávať komplexne a nielen jednu jeho schopnosť či zručnosť. Na učiteľa treba nazerať a je potrebné ho skúmať ako *osobnosť*.

OSOBNOSŤ UČITEĽA V KONTEXTE PEDEUTOLÓGIE

Osobnosť učiteľa (angl. *teacher*, nem. *der Lehrer*, fr. *maître*, rus. учитель) je predmetom teoretickej reflexie z hľadiska viacerých pedagogických disciplín, napr. pedagogická psychológia, didaktika, teória výchovy, filozofia výchovy, sociológia výchovy, pedagogická teleológia a i.

Špecifické miesto medzi nimi zaujíma *pedeutológia*, nazývaná aj *teória učiteľskej profesie* (angl. *teacher education, teacher development, teacher research*, nem. *Theorie des Lehrerberufs*, fr. *la théorie de la profession enseignante*, rus. Теория учительской профессии)².

Pedeutológia (z gr. *paideutos* – vychovávaný a *logos* – slovo, náuka) je definovaná ako špeciálna pedagogická disciplína, ktorá komplexne skúma ciele, prostriedky, predpoklady a podmienky profesionálnych činností učiteľov, predovšetkým spoločenské nároky na osobnosť, kvalifikáciu a v neposlednom rade i na prácu učiteľa (Pavlík, 1985). Ako samostatná, osobitná disciplína sa rozvinula v druhej polovici 20. storočia a jej ďalšia genéza súvisí predovšetkým s rozvojom pedagogickej psychológie, sociológie výchovy, ako aj so zvýšeným záujmom ďalších teoretikov v oblasti pedagogiky o učiteľskú profesiu. V systéme pedagogických vied je zaradená medzi hraničné vedné disciplíny a úzko spolupracuje so psychológiou osobnosti, pedagogickou psychológiou, sociálnou psychológiou, filozofiou, etikou, sociológiou, ale aj s komparatívnou pedagogikou, školským manažmentom, pedagogickou evalváciou a inými. Medzi dominantných autorov, ktorí upozorňujú na nedostatočné uvedenie si dôležitosti učiteľskej profesie, ako i potrebu venovať sa jej komplexnejšie z teoretického, ale i praktického hľadiska patria J. Průcha, M. Černotová a B. Kasáčová.

V súčasnosti sa *pedeutológia* zameriava hlavne na otázky obsahu, metód a foriem vzdelávania učiteľov, zvyšovania ich kvalifikácie, vzrastajúcimi kvalifikačnými a spoločenskými požiadavkami, ale skúma aj iné faktory ovplyvňujúce rozvoj osobnosti učiteľov, ako napríklad osobnostné profesijné predpoklady, motiváciu voľby učiteľského povolania, spoločenské postavenie učiteľov a ich ďalší osobný rozvoj (Ed. Pavlík, 1985, s. 46).

2 B. Kasáčová sa vo svojej publikácii *Učiteľská profesia v trendoch teórie a praxe* hneď v úvode zameriava na vymedzenie a definovanie pojmu *pedeutológia*. V tejto súvislosti okrajovo upozorňuje na cudzojazyčný ekvivalent pojmu *pedeutológia*, keď dodáva, že anglické termíny *teacher education, teacher development, teacher research* označujú len jednotlivé okruhy *pedeutológie* a nie jej celé obsahové zameranie.

Pedeutologia jako subdisciplina pedagogiky má charakter:

- filozofickej vedy, a teda, kladie si otázku: *Aký je vlastne zmysel učiteľskej profesie?*;
- sociálnej vedy, ktorá sa pýta: *Aký je status a postavenie učiteľa v spoločnosti?*;
- psychologickéj vedy, ktorá sa snaží nájsť odpoveď na otázku: *Aké osobnostné a charakterové vlastnosti má učiteľ mať?* (Kasáčová, 2003).

Ako vedná disciplína má svoje špecifické obsahové zameranie, ktoré môže byť prezentované – podľa B. Kasáčovej – vo viacerých okruhoch:

1. Príprava učiteľov – pregraduálna príprava na povolanie, *tvorba koncepcií učiteľskej prípravy*, v rámci ktorej vznikajú modely profesionálnej kompetencie učiteľa a pod.
2. Profesionálna dráha učiteľov – založená na báze biodromálnej teórie, ktorej východiskom je náuka o praxi učiteľskej profesie, resp. *praxeológia učiteľskej profesie*.
3. Profesionálne činnosti učiteľa – pedagogické myslenie učiteľa, pedagogické spôsobilosti a kompetencie učiteľa, *profesiografia učiteľského povolania*.
4. Historický vývoj učiteľskej profesie, resp. *historiografia učiteľskej profesie*.
5. Komparácia učiteľov v medzinárodnom meradle, zmeny v učiteľskej profesii a príprave, resp. *komparatívna (porovnávacía) pedeutológia*.
6. *Typológia učiteľa*
7. *Sociálne a ekonomické postavenie učiteľa*
8. *Morálka učiteľského povolania*
9. *Pedeutologický výskum*

V tejto súvislosti ponúka inšpiratívnu ideu M. Černotová keď píše, že pedeutológia by mala „*utvárať hodnotovú orientáciu učiteľského Ja*“ (Černotová, 2006, s. 188).

Osobnosťou učiteľa sa v pedeutologickej teórii zaoberajú viacerí autori ako napríklad: L. Bakoš, V. Špendla, O. Pavlík, L. Višňovský, L. Ďurič, Ch. Kyriacou, V. Spilková, S. Kariková, V. Švec, E. Petlák, P. Gavora, M. Zelina, B. Kasáčová, B. Kosová, R. Dyrťová, M. Krhutová, J. Průcha, M. Černotová, N. Krajčová, M. Gluchmanová a i.

Všetci vyššie uvedení autori – z uhlu svojho pohľadu, resp. z hľadiska svojho výskumu – hľadajú odpoveď na otázku: „*kto je to učiteľ*“?

Z terminologického hľadiska je pojem *učiteľ* používaný najmä pre: „*pracovníkov, ktorých činnosť je spätá s edukáciou v školskom prostredí*. J. Průcha v tejto súvislosti konštatuje, že termín *edukátor* nepokrýva už len všeobecné hľadisko učiteľa v tomto zmysle, ale je aplikovateľný aj pre „*všetkých iných profesionálov realizujúcich nejaké edukačné procesy i mimo školské prostredie – inštruktori, majstri odbornej výchovy, lektori v podnikovom vzdelávaní, školitelia v rekvalifikačných kurzoch, pedagógovia v nápravných zariadeniach a i.*“ (Průcha, 2009, s. 173).

Podľa *Charty učiteľa* sa slovo *učiteľ* (enseignant, teacher) „vzťahuje na všetky osoby v školách, ktoré sa zaoberajú výchovou a vzdelávaním žiakov“ (Charta učiteľa, 2002, s. 7). Medzinárodné organizácie OECD a UNESCO vo svojich pravidelných prehľadoch *Education at the Glance – OECD Indicators* vydávajú pravidelné prehľady týkajúce sa komparácie hlavných indikátorov učiteľskej profesie v medzinárodnom meradle. Sledujú viacero ukazovateľov, ako napríklad: dĺžka prípravy učiteľov na povolanie podľa subprofesií, vekové rozvrstvenie učiteľov, pedagogické činnosti učiteľov a pod. B. Kasáčová s odvolaním sa na vyššie spomínané dokumenty píše, že ak sa na učiteľa pozeráme v medzinárodných súvislostiach, tak za učiteľa považujeme profesionála, ktorý „vykonáva edukačnú prácu na niektorom stupni alebo type škôl a spĺňa na to určené kvalifikačné predpoklady“ (Kasáčová, 2004, s. 15)

Z obsahového hľadiska môžeme teda učiteľa definovať ako osobu, ktorého profesijná aktivita zahŕňa prenos poznatkov (angl. *transmission of knowledge*), postojov a schopností, špecifikovaných vo formálnych kurikulárnych programoch pre žiakov a študentov vo vzdelávacích inštitúciách. Kategória učiteľ zahŕňa tých pracovníkov, ktorí priamo uskutočňujú výchovno-vzdelávací proces, teda vyučovanie žiakov (Kasáčová, 2004). Táto definícia je založená na 3 aspektoch:

1. aktivita – medzi učiteľov sa radia iba tí, ktorí vykonávajú priamo vyučovaciu činnosť;
2. profesionalita – z definície sú vylúčení tí, ktorí pracujú vo vzdelávacích inštitúciách, ale nevyučujú;
3. vzdelávací program – zahŕňujú sa sem len tí, ktorí vyučujú žiakov, ale nie tí, ktorí uskutočňujú určité služby týkajúce sa vzdelávania (napr. psychológia, školskí inšpektori, knihovníci a pod.).

UNESCO vypracovalo medzinárodnú normu pre klasifikáciu vzdelávania s názvom *Európske Hodnotenie Vzdelania* (angl. *The International Standard Classification of Education – ISCED*). Prezentované hodnotenie bolo v roku 1975 potvrdené na Medzinárodnej konferencii pre vzdelanie v Ženeve. Ide o klasifikáciu vzdelávacích úrovní, ktorá je záväzná i pre Slovenskú republiku. Učítelia na základe tejto klasifikácie nadobúdajú kvalifikáciu a sú zaradení podľa medzinárodne komparabilnej úrovne nasledovne:

ISCED 0 predprimárne vzdelávanie – materské školy

ISCED 1 primárne, elementárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy

ISCED 2 nižšie sekundárne vzdelávanie – 2. stupeň základnej školy

ISCED 3 vyššie sekundárne vzdelávanie – stredné školy, kvalifikácia – *učiteľ materskej školy*.

ISCED 4 postsekundárne vzdelávanie – pomaturitné, príp. nadstavbové štúdium pre absolventov stredných škôl, príp. doplnkové pedagogické štúdium na pedagogických fakultách kvalifikácia – *učiteľ materskej školy*.

ISCED 5 prvý stupeň terciárneho vzdelávania – bakalárske a magisterské vysokoškolské štúdium, kvalifikácia – po absolvovaní magisterského štúdia *učiteľ pre 1. a 2. stupeň základnej školy, učiteľ pre stredné školy, učiteľ materskej školy*.

ISCED 6 druhý stupeň terciárneho vzdelávania – doktorandské štúdium, kvalifikácia – učiteľ na fakulte univerzity.

Centrum pre výskum a inovácie vo vzdelávaní, ktoré spolupôsobí pri OECD od roku 1968, rozlišuje podľa tejto medzinárodnej klasifikácie toto členenie:

1. učitelia v predprimárnych zariadeniach – učitelia materských škôl,
2. učitelia pre primárny stupeň škôl – učitelia 1. stupňa základných škôl,
3. učitelia pre nižší sekundárny stupeň škôl – učitelia 2. stupňa základných škôl,
4. učitelia pre vyšší sekundárny stupeň škôl – stredoškolskí učitelia,
5. učitelia pre terciárny stupeň škôl – vysokoškolskí učitelia (Kasáčová, 2004).

Učitelia sú často označovaní za pedagogických pracovníkov, avšak učiteľ tvorí len súčasť širšej profesijnej skupiny nazvanej „pedagogickí pracovníci“. J. Průcha do tejto skupiny radí:

- učiteľov (vrátane riaditeľov a zástupcov riaditeľov) MŠ, ZŠ, ZUŠ, SŠ, špeciálnych škôl, špeciálnych pedagogických centier a PPP, učilišť, zariadení pre záujmové štúdium, školských zotavovacích zariadení, školských zariadení pre ďalšie vzdelávanie pedagogických pracovníkov, zariadení sociálnej starostlivosti;
- vychovávateľov škôl a školských zariadení, majstrov odborných výcvikov, inštruktorov telesnej výchovy, trénerov športových tried a pod.

Samostatnú skupinu tvoria učitelia na vysokých školách (Průcha, 2002), kde funkciu učiteľa plnia akademickí pracovníci, medzi ktorých môžeme zaradiť:

- zamestnancov vysokých škôl, ktorí vykonávajú pedagogickú, vedeckú, výskumnú, umeleckú a ďalšiu tvorivú činnosť;
- profesorov, docentov, odborných asistentov, asistentov, lektorov, rovnako aj ostatných vedeckých, výskumných pracovníkov podieľajúcich sa na pedagogickej činnosti.

Ako bolo prezentované v úvode, zastávame názor, že učiteľ by mal byť vo svojej profesii v prvom rade profesionál. B. Kasáčová (2003) píše, že profesionalizácia učiteľstva je možná len pri zachovaní určitých podmienok a rešpektovaní istých znakov profesionality, ktoré vyjadruje v troch dimenziách:

1. personálna – osobnostná zrelosť,
2. etická – mravnosť osobnosti,
3. odborná – odbornosť (kvalifikovanosť).

S ohľadom na tému predloženého príspevku nebudeme venovať pozornosť všetkým trom dimenziám, ale sústredíme sa len na odbornú dimenziu učiteľskej profesie, pričom slovné spojenie „odborná dimenzia profesionality“ modifikujeme do podoby *sociálno-legislatívny rozmer* učiteľskej profesie.

Spoločnosť je – podľa nášho názoru – hlavným činiteľom, ktorý determinuje

podmienky na výkon učiteľskej profesie, získanie kvalifikácie a pod. Ako píše N. Krajčová: „Kvalita práce pedagogickej profesie sa odráža vo fungovaní celej spoločnosti. Zároveň však máloktorá **profesia** je tak úzko spätá so **spoločenskými podmienkami**“ (Krajčová, 2001, s. 334). Aj s prihliadnutím na túto skutočnosť sa budeme tejto problematike venovať podrobnejšie, pričom sa sústredíme na spoločenský status učiteľa, na vymedzenie učiteľa z pohľadu súčasnej legislatívy a pod.

SOCIÁLNO-LEGISLATÍVNY ROZMER UČITEĽSKEJ PROFESIE

N. Krajčová (2003) o profesii učiteľa píše, že má *jedinečné postavenie v spoločnosti*. Z hľadiska sociologickej analýzy dodáva, že učiteľ je naozaj ten, kto „sprostredkováva na profesionálnej úrovni kumulovanú kultúru nastupujúcej generácii“ a ako ďalej konštatuje, práve „profesionalita pedagogického pracovníka umožňuje deťom a mládeži v procese enkulturácie a societizácie prípravu na fungovanie v spoločnosti“ (Krajčová, 2003, s. 237).

V rámci problematiky definovania profesionalizácie učiteľskej profesie môžeme v interpretačnej literatúre nájsť viacero stanovísk. V práci S. Štecha sa môžeme stretnúť s tendenciou k „de-profesionalizácii“, keď o učiteľskej profesii hovorí ako o „nemožnom povolani“, a vo svojej práci nastoľuje otázku: Čo je to učiteľstvo a dá sa mu vôbec naučiť? Dokonca sa môžeme stretnúť s pomenovaním učiteľstva ako „intelektuálneho kutilstva“. J. Průcha opierajúc sa o prácu A. C. Ornsteina a D. U. Levina (1989) dokonca konštatuje, že učiteľstvo nie je profesiou v plnom slova zmysle, nemá totiž niektoré charakteristiky, ktoré profesia musí mať. Učiteľstvo považuje za „semi-profesiu“, príp. za „vyvíjajúcu sa profesiu“, ktorá sa k charakteristikám profesie len dopracováva. Táto skutočnosť je argumentovaná tým, že mnohí ľudia vykonávajú učiteľstvo bez príslušnej kvalifikácie, nie je presne vymedzený súbor profesijných znalostí pre výkon profesie a v neposlednom rade, jednou z konzekvencií, ktorá z týchto okolností vyplýva je, že laická verejnosť často rieši otázky vzdelávania bez príslušných vedomostí a následne bez kompetentnej kvalifikácie.

V sociologických výskumoch sa venuje pozornosť – okrem iného – aj skúmaniu prestíže učiteľskej profesie, ktorá sa analyzuje ako jedna z charakteristík sociálnej stratifikácie. Zostavujú sa stupnice, prípadne poradia profesií. Takto bola vytvorená – medzinárodná štandardná škála prestíže povolania – ISCO. V českých podmienkach bola vypracovaná česká škála prestíže povolania (Průcha, 2009). Posudzovalo sa 70 povolání na reprezentatívnom súbore 1600 respondentov vo veku 18-60 rokov.³ Dospelo sa k dvom záverom:

1. „Učiteľ na základnej škole“ a „docent, profesor na vysokej škole“ boli v tejto škále hodnotené v kategórii profesií s najvyššou prestížou.
2. Prestíž povolania v českej škále významne koreluje s kategóriami „zložitosť práce“ a „stupeň vzdelávania“, ale nie s kategóriou „pohlavie“.

Z uvedeného vyplýva, že povolanie učiteľ je hodnotené ako vysoko prestížne kvôli

³ V rebríčku prestíže povolania sa učiteľ základnej školy umiestnil na 7. mieste a vysokoškolský učiteľ, docent, profesor na 3. mieste. Výskum realizovaný na reprezentatívnej vzorke študentov učiteľstva posunul učiteľa na základnej škole na 6. miesto, učiteľa strednej školy na 5. miesto a vysokoškolského učiteľa, docenta a profesora dokonca na 2. miesto z hľadiska škály prestíže povolania.

vysokému stupňu vzdelania a zložitosti vykonávanej činnosti, avšak bez ohľadu na pohlavie učiteľa. Vysoká feminizácia učiteľstva nemá teda významne negatívny dopad na hodnotenie prestíže učiteľskej profesie. Ak sa pozrieme na prestíž učiteľského povolania z pohľadu študentov učiteľstva, rovnako je profesia učiteľa hodnotená veľmi vysoko. Čo teda robí učiteľskú profesiu profesiou? Podľa M. Zelinu (In: Blížkovský, Kučerová, Kurelová, 2000) môžeme v tejto súvislosti hovoriť o nasledujúcich charakteristikách:

- Učiteľská profesia je definovaná ako unikátna, jedinečná činnosť, ktorej základom je služba človeku a spoločnosti.
- Učiteľská profesia si vyžaduje isté intelektové zručnosti a osobnostné kvality.
- Učiteľská profesia predpokladá dlhý čas prípravy, tréningu na vykonávanie činnosti.
- Členovia tejto profesie ako aj profesijné skupiny majú určitú mieru autonómie a autoritu pre uskutočnenie validných, profesionálnych rozhodnutí.
- Učítelia, ako profesionáli vo svojej činnosti preberajú autonómnu zodpovednosť za svoje činy a rozhodnutia.
- Učiteľstvo vyžaduje vysokú profesionálnu motiváciu pre službu človeku.
- Učiteľská profesia si vyžaduje vysoký stupeň sebaovládania, sebariadenia a zodpovednosť za vlastnú tvorivosť.
- Učiteľská profesia má vysoký etický kódex, predpokladá vzorovú prezentáciu a reprezentáciu kvalitnej výchovy.

Súhlasíme so stanoviskom, podľa ktorého: „**učiteľstvo je profesiou, vysoko náročnou a spoločensky málokedy a málokde docenenou**“, učiteľ je profesionál, ktorého úlohou je pôsobiť na **“rozvoj osobnosti, osobnosti ako svojbytnej, zvláštnej bytosti, bytosti jedinečnej, ktorej hodnota nemôže byť nikdy ničím a nikým podmienená – je to hodnota sui generis”** (Blížkovský, Kučerová, Kurelová, 2000 s. 139).

Z hľadiska súčasnej legislatívy je problematika výkonu výchovno-vzdelávacej činnosti vymedzená v nasledujúcich dokumentoch:

- Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch
- Zákon č. 245/2008 Z. z. výchove a vzdelávaní (školský zákon)

Tieto zákony sa vzťahujú:

- na pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca škôl a školských zariadení, v ktorých sa vykonáva výchova a vzdelávanie detí a žiakov v odvetvovej pôsobnosti ústredných orgánov štátnej správy,
- na pedagogického zamestnanca v organizáciách kontinuálneho vzdelávania,
- na pedagogického alebo odborného zamestnanca zariadení sociálnych služieb, zariadení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately a zariadení pre pracovnú rehabilitáciu, v ktorých sa vykonáva výchova, výchovné poradenstvo alebo vzdelávanie plnoletých fyzických osôb,
- na ďalších pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov.⁴

4 Tento zákon sa nevzťahuje na vysokoškolských učiteľov. Na vysokých školách ako zamestnanci pôsobia podľa § 74 ods. (1) Zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách „vysokoškolskí

Pedagogický zamestnanec je vymedzený ako „fyzická osoba, ktorá vykonáva pedagogickú činnosť“ a *odborný zamestnanec* ako: „fyzická osoba, ktorá vykonáva odbornú činnosť“. *Pedagogická činnosť* predstavuje „súbor pracovných činností vykonávaných priamou výchovno-vzdelávacou činnosťou“ a *odborná činnosť* je definovaná ako: „súbor pracovných činností vykonávaných odborným zamestnancom najmä pri poskytovaní psychologickkej, logopedickej, špeciálnopedagogickej starostlivosti alebo výchovného a sociálneho poradenstva a prevencie dieťaťa, žiakovi, poslucháčovi, skupine detí, žiakov alebo poslucháčov s osobitným zreteľom na proces výchovy a vzdelávania v školách a v školských zariadeniach“ (Zákon č. 317/2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch).

Kategórie pedagogických a odborných zamestnancov môžu byť v kontexte vyššie uvedeného zákona prezentované nasledovným spôsobom:

TAB. Č. 2.: Kategorizácia pedagogických a odborných zamestnancov (Zákon č. 317/2009 o pedagogických a odborných zamestnancoch)

Pedagogický zamestnanec	Odborný zamestnanec
učiteľ	psychológ, školský psychológ
majster odbornej výchovy	školský logopéd
vychovávateľ	špeciálny pedagóg,
pedagogický zamestnanec	školský špeciálny pedagóg,
zahraničný lektor	terénny špeciálny pedagóg
tréner športovej školy a tréner športovej triedy	liečebný pedagóg
korepetítor	sociálny pedagóg

Učiteľ – podľa tohto zákona – vykonáva: „pedagogickú činnosť pri uskutočňovaní školského vzdelávacieho programu alebo pri poskytovaní kontinuálneho vzdelávania“. Kategória *učiteľ* sa podľa vzdelávacieho programu člení na podkategórie podľa vzdelávacích programov poskytujúcich stupne vzdelania alebo kontinuálne vzdelávanie takto:

- učiteľ pre predprimárne vzdelávanie (učiteľ materskej školy),
- učiteľ pre primárne vzdelávanie (učiteľ prvého stupňa základnej školy),
- učiteľ pre nižšie stredné vzdelávanie (učiteľ druhého stupňa základnej školy),
- učiteľ pre nižšie stredné odborné vzdelávanie, stredné odborné vzdelávanie, úplné stredné všeobecné vzdelávanie, úplné stredné odborné vzdelávanie a učiteľ pre vyššie odborné vzdelávanie (učiteľ strednej školy),
- učiteľ základnej umeleckej školy,
- učiteľ jazykovej školy,
- učiteľ pre kontinuálne vzdelávanie.

V súvislosti s profesiou učiteľa je vo vyššie uvedenom zákone komplexne definovaný aj pojem *profesijný rozvoj učiteľa*, ktorého obsah má nasledovný charakter: „profesijný rozvoj je proces prehlbovania, zdokonaľovania a rozširovania kvalifikačných kompetencií učiteľa, vyskumní pracovníci, umeleckí pracovníci a ostatní zamestnanci“. Podľa § 75 ods. (1) „vysokoškolskí učiteľia pôsobia vo funkciách profesor, hosťujúci profesor, docent, hosťujúci docent, odborný asistent, asistent a lektor“.

fikacie a profesijnych kompetencji w sùłade s najnowszymi vedeckými poznatkami, społocenskými potrebami a požiadavkami na výkon pedagogickej činnosti a na výkon odbornej činnosti“, a ktorý sa v kariérovom systéme uskutočňuje prostredníctvom „kontinuálneho vzdelávania, tvorivých aktivít súvisiacich s výkonom pedagogickej činnosti alebo odborných činností, sebazvedávania“. V danom kontexte je na mieste precizovať termín kariérový stupeň, ktorý podľa tohto zákona „vyjadruje mieru preukázaného osvojenia si profesijnych kompetencií a náročnosť vykonávania pedagogickej činnosti pedagogickým zamestnancom a náročnosť vykonávania odbornej činnosti odborným zamestnancom“ (Zákon č. 317/2009 o pedagogických a odborných zamestnancoch).

Z pohľadu súčasnej legislatívy sa teda učiteľ môže zaradiť do týchto kariérových stupňov:

- a) začínajúci pedagogický zamestnanec,
- b) samostatný pedagogický zamestnanec,
- c) pedagogický zamestnanec s prvou atestáciou,
- d) pedagogický zamestnanec s druhou atestáciou.

Okrem kariérového stupňa, môže byť učiteľ zaradený do kariérovej pozície, ktorá vyjadruje jeho funkčné zaradenie na výkon špecializovaných alebo riadiacich činností. Kariérové pozície sú v spomínanom zákone nasledovné:

- a) pedagogický zamestnanec špecialista,
- b) vedúci pedagogický zamestnanec.⁵

Učiteľ (pedagogický zamestnanec) sa zaradí do príslušného kariérového stupňa alebo kariérovej pozície absolvovaním kontinuálneho vzdelávania a aktualizovaním, resp. inovovaním svojich profesijnych kompetencií. Kontinuálne vzdelávanie môžeme definovať ako „sústavný proces nadobúdania vedomostí, zručností a spôsobilostí s cieľom udržiavania, obnovovania, zdokonaľovania, rozširovania a dopĺňania profesijnych kompetencií“ (Zákon č. 317/2009 o pedagogických a odborných zamestnancoch).

Kontinuálne vzdelávanie môže poskytovať škola alebo školské zariadenie, vysoká škola, organizácia zriadená ministerstvom na zabezpečenie alebo plnenie úloh v oblasti kontinuálneho vzdelávania, vzdelávacia organizácia iného ústredného orgánu štátnej správy, cirkev alebo náboženská spoločnosť a realizuje sa prostredníctvom akreditovaných programov nasledovných druhov kontinuálneho vzdelávania:

- a) adaptačné vzdelávanie,
- b) aktualizáčnè vzdelávanie,
- c) inovačné vzdelávanie,
- d) špecializačné vzdelávanie,
- e) funkčné vzdelávanie,

⁵ Štruktúru kariérových pozícií v škole určuje riaditeľ vo vnútornom predpise po prerokovaní pedagogickej rady.

f) kvalifikačné vzdelávanie ⁶.

Táto legislatívna presnosť a jasnosť vymedzenia profesijného rozvoja učiteľa však sama o sebe negarantuje jeho očakávané uplatnenie v oblasti konkrétnej edukačnej praxe. Na profesijný rozvoj učiteľa sa viažu nielen nekompatibilné (ba až nekomparatívne) špecifiká vyplývajúce z charakteru jednotlivých regiónov, či jednotlivých typov škôl, ale tiež rôzne individuálne (osobné, resp. osobnostné) zvláštnosti.

LITERATÚRA

- BLÍŽKOVSKÝ, B, KUČEROVÁ, S., KURELOVÁ, M. 2000. Středoevropský učitel na prahu učící se společnosti 21. století. Brno: KONVOJ. 251 s. ISBN 80-85615-95-9.
- ČERNOTOVÁ, M. 2006. Potrebujú učitelia pedeutológiu? In: M. Černotová (Ed.) Uplatnenie absolventov učiteľstva v praxi a ich reflexia pregraduálnej prípravy. s. 180 – 190. ISBN 80-8068-317-4.
- DYTRTOVÁ, R. KR HUTOVÁ, M. 2009. Učitel Příprava na profesi. Praha: GRADA. 121 s. ISBN 978-80-247-2863-6.
- Charta učiteľa. 2002. Prešov. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove. 48 s. ISBN 80-8045-257-18.
- KASÁČOVÁ, B. 2006. Dimenzie učiteľskej profesie. In: Profesionálny rozvoj učiteľov. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum v Prešove. s. 21-36. ISBN 80-8045-431-0.
- KASÁČOVÁ, B. 2004. Učiteľská profesia v trendoch teórie a praxe. Prešov. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove. 85 s. ISBN 80-8045-352-7.
- KASÁČOVÁ, B. 2003. Pedeutológia – veda o pedagogickej profesii. In.: Pedagogické rozhľady, roč. 12, č. 2, s. 19-22.
- KASÁČOVÁ, B. 2003. Pedeutológia – veda o pedagogickej profesii. In.: Pedagogické rozhľady, roč. 12, č. 3, s. 27-30.
- KASÁČOVÁ, B. 2002. Učiteľská profesia a jej dimenzie. In.: Zborník z vedeckého kolokvia s medzinárodnou účasťou. FF PU Prešov, s. 23-41. ISBN 80-8068-141-4
- KRAJČOVÁ, N. 2002. Problémy pedagogickej profesie z hľadiska je sociologickej analýzy. In.: Zborník z vedeckého kolokvia s medzinárodnou účasťou. FF PU Prešov, s. 236-242. ISBN 80-8068-141-4.
- KRAJČOVÁ, N. 2001. Pedagogická profesia v zmenených spoločenských podmienkach. In: Pedagogická profesia v kontexte aktuálnych spoločenských zmien (riziká, problémy, perspektívy). Prešov: FHPV. S. 333 – 338. ISBN 80-8068-037-X.
- PAVLÍK, O. (Ed.). 1985. Pedagogická encyklopédia Slovenska. II. zväzok. Bratislava. VEDA SAV. 71-063-85.
- PRŮCHA, J. 2009. Moderní pedagogika. Praha. Portál. 481 s. ISBN 978-80-7367503-5.
- PRŮCHA, J. 2002. Učitel – Současné poznatky o profesi. Praha. Portál. 801-7178-621-7
- Zákon č. 317/2009 Z. z o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 245/2008 Z. z o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

The work was supported by the Agency of Ministry of Education, science, research and sport of the Slovak Republic, the project ITMS: 26110230069.

⁶ Blížšie k tejto problematike pozri Zákon č. 317/2009 o pedagogických a odborných zamestnancoch.